

nap éjszakáján a történelmi eseményektől terhes órák lázában megírta a dalt, mely remek dinamikájával az egész emberiség izzó szabadságvágyát tükrözi. Másnap *Dietrich* polgármester lakásán adta elő magántársaságban a *Chant de guerre pour l'armée du Rhin*-t (a rajnai hadsereg dalát). Julius 25.-én a jakobinusok marseillei gyűlésén éneklik első ízben nyilvánosan. Sikere frenetikus. 1792 nyarán végigzúg Franciaországon a felhívás: „Citoyens, la Patrie est en danger!” Polgárok veszélyben a haza! Marseille város önkéntesei is megindulnak és 28 napi gyaloglás után testileg elcsigázva, de dalos ajakkal vonulnak be a fővárosba, kezükben fegyver helyett a *Chant de guerre* egy példánya lobog. Páris másnap egyetlen mámoros melódiában oldódik fel. *Servan* hadügyminiszter százezeres példányban sokszorosítja a dalt és Valmynál szeptember 20.-án, — hol Goethe szavai szerint új világ születik, — mikor a néphadsereg először diadalmaskodik a poroszokon a Marseillaisel ajkukon mennek rohamra a hazafiak. Saint Just rajnai hadserege s a Carnot által személyesen rohamra vezetett sansculottok e dal örögi ritmusától tüzelve győzedelmeskednek.

A dal a szabadságot jelenti a zsarnoksággal szemben. Napoleon sutbadobja tehát, de Elbáról visszatérve, a nép kegyeit keresve ez induló hangjai mellett vonul be. Az elnyomatás évei alatt tilos a himnusz éneklése, de a népmegmozdulások alkalmával mindig újból felzúg. A negyvennyolcas forradalomban már messze a francia határokon túl is harsogják. „A civilizált emberiség reménység-himnuszává” nő. Külföldön a helyi viszonyokhoz alkalmazzák szövegét. A történelem előterébe kerülő munkásság változó szöveggel harci indulójává avatja és így születik meg a *Corsoise*, a korzikai vasutasok éneke és az Audorff-féle munkás Marseillaise, de ugyanugy lelkesítője a nemzeti törekvésekből fakadó mozgalmaknak: a lengyelek már 1792-ben lefordítják és a görög szabadságharcnak is szereplője. Magyar fordítását *Verseghy Ferenc* készítette el a leghübben: öld bajnok a gaz despotákat, — Kik embervérben fürdenek. — S kik megtapodván jussainkat, — Lopott biborban fénylenek... Verseghyt, a pálos szerzetest a Martinovics perben el is ítélik e fordítás miatt.

1879 február 14.-én Mac Mahon bukása után a Marseillaise hivatalos „Nemzeti himnusz”-szá lett.

Bár Rouget de Lisle megnyilatkozásai élete folyamán nem voltak az általa alkotott műhöz méltók, (Carnot már 1793-ban „polgáriatlan magatartása” miatt megfosztja állásától, 1814-ben a Bourbonok bevonulása alkalmával *Dieu sauve le Roi* címen ódát írt és három év múlva Artois grófjának tiszteletére heroikus dalt költ), 1836-ban Choisy le Roi-ban lefolyt temetésén hatalmas munkástömegek vettek részt és sirján felhangzott a szabadság éneke.

A Marseillaise az utolsó évtizedekben a francia imperializmus hivatalos nemzeti dala volt, amely megfosztotta igazi tartalmától, de napjainkban új értelmet nyerve, ismét alkalmazhatók Carlylenek róla írt szavai: „Felforrálja a vért az erekben, a népek sirva és lángolva dalolják s ha felhangzik, akkor a halállal, a zsarnokkal és a pokollal is dacol szívük.” (*Lázár Vilmos*)

A MAI GYERMEK ÉS A KÖNYV (Ujváry Lajos könyve. A tanítás problémái. — Vajthó László szerk. könyvsorozat 14. sz.)

Első látásra azt hinnők, hogy valami pedagógiai határkérdésről van szó, de Ujváry Lajos könyve könnyen meggyőz róla, hogy a nevelésnek ez a lényeges kérdése a társadalmi válság egy komor kísérő jelensége. A

könyv nevelőereje eddig sem volt titok, sem az iskola, sem a szülők szemében, de a kérdés nagy fontossága akkor kezd előtérbe jutni, amikor észrevesszük, hogy az olvasás irányításában az iskola is, szülők is elvesztették régi — *valódi* vagy *képzelt* — befolyásukat s a gyermek, az ifjúság maga vette kezébe ezt az ügyet és mintegy *autarkióval* intézi el ezt a lelki szükségletét. Ez pedig nagyon meggyarapodott, mert mint Ujváry elég pontosan kimutatja, a mai gyermek tízéves korára többet olvas, mint nagyapáik egész gyermekségükben. Olvasnak az iskolán belül és olvasnak az iskolán kívül. Olvasnak jó könyveket és olvasnak detektívregényeket. Remekírókat és Nick Cartert vegyest. Ujváry azt állapítja meg, hogy a felnőttek befolyása kimaradt az együttesből és keresi a védelmet. Védelmet az olvasóláz ellen, mely miatt annyi baj érte és érheti a gyermeket. Hogy miért maradtak ki a felnőttek, annak okát jól sejti Ujváry. Válságban van a család és válságban az iskola is. A társadalmi krízist a családon keresztül megérzi a gyermek is és lehet, hogy nem az olvasási láz hozza a bajt, de a sok baj, amely a gyermeket is kíséri, okozza az olvasási lázt. A gyermek is *menekülni* akar: *valami elől* és *valami felé*. Hogy néha *veszély* felé, azt a statisztika adataiból sejti az aggódó pedagógus.

Ujváry Lajos öt iskola tanulóitól kérdőíves módszerrel gyűjtött össze 2521 névtelenül irt választ. A jól megválogatott kérdések ezek voltak:

1. Melyik pillanatnyilag legkedvesebb könyve?
2. Hány könyvet olvas átlag hetenként?
3. Tagja-e az iskola ifjúsági könyvtárán kívül más közkönyvtárnak, ha igen, melyeknek?

Az első kérdés feleletei szerint legkedveltebb írók: Gárdonyi, Jókai, May, Verne. Utánuk következnek: Cooper, Herceg, Molnár, Defoe, Mikszáth, Dumas, Madách, Arany, Sienkiewicz, Gulácsy Irén, Dickens, Petőfi, Rákosi Viktor, Sebők, Twain. A fennmaradt 23% érdeklődése megoszlik Homerosztól Vicki Baumon és Zrinyin keresztül egészen Hitlerig.

Jellemző, hogy a tanulók különbséget tesznek nemcsak az írók, de műveik között is s így a kedvenc írók mellett is különösen kedvelt művek jönnek előtérbe. (Az új földesur, Winnetou, A Pál uccai fiúk, Pogányok, A fekete völgyek stb.) Az érdekes táblázatokból (népszerűségi grafikonok révén) kitűnik, hogy a két legkimerítőbb könyvjegyzék: az *Országos Ifjúsági Irodalmi Tanács*-é és a *Katolikus Tanügyi Tanács*-é közelebb áll a falusi gyermek érdeklődéséhez, mint a városiéhoz vagy az átlagéhoz. Tehát *az irányítás nem tartott lépést a korral*. Ezért „a hivatalos szervek utmutatása szerint berendezett ifjúsági könyvtár nem felelhet meg többé a követelményeknek.“ De nem felelhet meg a szerző szerint a szülői ház sem, mert míg a hivatalos felfogás *elmaradt* a kortól, a szülői ház viszont nem egyszer szeretné a kort *megelőzni*. Az egymással harmonikusan nem érintkező tényezők közt magára marad a gyermek, egyik vagy másik végletbe sodródik s így történik meg az a különösség, hogy egy tízéves csodagyermek anyai engedéllyel olvassa Gobineau Renaissance-át vagy Kellermann Alagutját, negyedikesek pedig Dosztojevski Bűn és Bűnhődését vagy Hitler Mein Kampf-jának magyar fordítását. Ennek az anarhiának tudható be, hogy tájékozatlan szülők kínai örömtanvákat leíró kalandos ifjúsági könyveket vesznek ajándékkul gyermekeiknek s ennek oka az, hogy az irányítás elvei még nincsenek kellően tisztázva, a maradiság és túlzott haladásvágy végletei uralkodnak. „A baj gyökere — mondja Ujváry Lajos —, hogy sem a

gyermekünk kezén forgó könyveket, sem magát a gyermeket nem ismerjük eléggé."

Érdekes, hogy egy látszólagos határkérdés hozza most felszínre a XVIII. század nagy pedagógiai élményét: „Ismerjük meg a gyermeket“ és az adatok azt mutatják, hogy Ujvárynak igaza van ebben a memento-szerű ráolvasásban. Az olvasóláz görbéje azt mutatja, hogy egy-egy tanuló havonta 7.6 könyvet olvas, de a tanulók 19%-a havi 30-40 könyvet. Ezek után fel kell vetnie a kérdést, hogy miként aránylik a hivatalos szervek ajánlotta könyvmennyiség a valóságos könyvszükséglethez és fel kell vetnie a védelem gondolatát is. Ezt a védelmet a *szülői ház* és az *iskola* állandó tájékoztatásával, a *jó könyvek jegyzékének* kellene ellátnia.

Ujváry annak a 24%-nak az olvasási lázában látja a *veszedelmet*, amelyik *iskolánkívüli könyvtárakban* elégíti ki olvasásétvágyát s úgy szeretne a bajon segíteni, hogy kellő időben, kellő mennyiségben, jó könyvek kerüljenek az ifjúság kezébe és szeretné — jogosan — hogy a *korszerű könyvjegyzékek* minden érdekelt tényező kezébe eljussanak. Kívánja a szakértő könyvtárosok képzését s arra is gondol, hogy pl. a fővárosban több iskola könyvtárát kellene hozzáértő könyvtárosok vezetése alatt összevonni.

Kérdés: jogos-e ez a sok aggodalom és lehet-e rajta segíteni? Igaza van Ujvárynak abban, hogy az irányítás *ma* sincs meg oly mértékben, mint *régen*, de régen is *kisebb* mértékben volt meg, mint ma hisszük.

A statisztika eredménye sem olyan rossz, mint első pillanatra látszik. Tudvalevő, hogy a mai irodalmi tanítás főleg irodalmi adatok be-tanulására van beállítva, hogy az iskolai könyvtárak szegények, elhanyagoltak s nem vigasztaló-e, hogy még a nem eredeti forrásokra támaszkodó tanítás és rossz könyvtárak ellenére is a tanulók 75%-a eáltal Madáchhoz, Jókaihoz, Petőfihez s hogy még a beérkezett írók művei közt is *tud válogatni*? Ha ma a legjobb írókhoz is az iskola vagy a hivatalos közöny ellenére jut el a tanuló, nem vigasztalan jelenség az a 24% tanuló sem, amelyik tapogatózik, újat keres, az élet más formái után kutat; ez nem jelent mételet, de új értékelést jelent még a régi írókkal szemben is.

A pedagógus nem veszi észre, hogy az iskola hivatalos könyvjegyzékei egy *lezárt ideológiát* védenek; nem az az idegenkedés főoka, mint ha a régi, jó irodalom tartalma nem okozna gyönyörűséget az ifjunak, de az a tendencia, hogy a *mai* élet és *mai* magatartás irányítását akarják vele elérni. Ez ellen lázad az ifjú s ez a lázadás mindig megvolt az idősebb nemzedékekkel szemben s annál inkább megvan ma, minél mesterségesebben akarják irányítani a fiatalság olvasáskedvét és gondolatvilágát. Ujváry azt kívánja, hogy a korszerű könyvjegyzékek minden érdekelt tényezőhöz jussanak el. Gondolt-e arra, hogy az érdekelték közül az ifjúságnak sem szabad kimaradni, mely még botorkálása mellett is csalhatatlanabb érzéssel érzi meg a fejlődésnek megfelelő könyv-értékeket, mint az olyan hivatalos jegyzék, mely — de juventute sine juventute — akar irányt szabni. Ujváry pedagógiai céllal írta munkáját, de megvannak a szociológiai tanulságai is s ha a hivatalos körök túljutva a csupán pedagógiai megfontolásokon igazán korszerű könyvjegyzéket adnak ki s ennek megfelelő könyvtárakat rendeznek be az ifjúság számára, akkor a fiatalok szívesen lemondanak az önellátásról. De csakis ebben az esetben.

(K. G.)